

QUATRE REFLEXIONS SOBRE EL CATALÀ I LA UNIÓ EUROPEA

Antoni MILIAN I MASSANA

Catedràtic de dret administratiu
de la Universitat Autònoma de Barcelona

D'ençà que vaig publicar el treball «Le principe d'égalité des langues au sein des institutions de l'Union européenne et dans le droit communautaire, mythe ou réalité?» en el número 38 d'aquesta *Revista*, han tingut lloc dos esdeveniments importants que incideixen en el tema estudiat aleshores. D'una banda, la incorporació de 10 nous estats membres a la Unió Europea, ocorreguda el dia 1 de maig d'enguany, data en què va entrar en vigor el Tractat relatiu a l'adhesió de la República txeca, de la República d'Estònia, de la República de Xipre, de la República de Letònia, de la República de Lituània, de la República d'Hongria, de la República de Malta, de la República de Polònia, de la República d'Eslovènia i de la República eslovaca a la Unió Europea, Tractat que s'havia signat a Atenes el 16 d'abril de 2003. De l'altra, la culminació del procés d'elaboració del Tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, procés que, des de la data de tancament del treball publicat en el número 38 (gener del 2003), ha generat dos documents rellevants: primer, el text del Projecte de tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa adoptat per la Convenció Europea i tramès al president del Consell Europeu el 18 de juliol de 2003; i, més tard, el text del Tractat definitivament aprovat per la Conferència Intergovernamental el 18 de juny de 2004 (es tracta del document CIG 50/03, de les correccions que se li van fer i dels documents CIG 81/04 i CIG 85/04, tal com van ser aprovats per la Conferència Intergovernamental el 18 de juny).*

* La versió consolidada provisional del Tractat ha estat recollida al document CIG 86/04, de 25 de juny de 2004.

Per tal que el lector de la *Revista* pugui actualitzar el treball abans esmentat, publicat en el número 38, m'ha semblat oportú reunir aquí quatre textos breus, fets públics en diferents contextos, que contenen reflexions sobre el reconeixement de la llengua catalana a la Unió Europea. Es tracta de reflexions suscitées per l'ampliació i pel Projecte de tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa que la Convenció Europea va aprovar el juny del 2003. El darrer dels quatre textos reunits, que va ser acabat el 7 de juny d'enguany, ja té en compte els treballs de la Conferència Intergovernamental; en concret, la proposta de la presidència irlandesa d'afegir un nou paràgraf a l'article IV-10 del Projecte de tractat. Aquesta proposta irlandesa, com és sabut, persegueix satisfer parcialment la demanda formulada des de Catalunya, assumida, segons sembla, amb més o menys convenciment pel Govern espanyol, que la llengua catalana fos incorporada entre les llengües expressament enumerades a l'article IV-10.

El lector, en canvi, no trobarà cap comentari al text del Tractat definitivament aprovat per la Conferència Intergovernamental. No es tracta d'un oblit, sinó del fet que aquest comentari no ha estat possible afegir-lo, atès que el text definitiu del Tractat ha estat acordat, com ja s'ha dit, el 18 de juny, data pràcticament coincident amb el tancament de la darrera correcció de proves d'aquest número de la *Revista*. Certament, el text definitiu del Tractat mereix un comentari extens, i confiem a publicar-lo més endavant a la *Revista*. En qualsevol cas, els quatre textos que segueixen ajudaran el lector a entendre millor allò que preveu el text definitiu del Tractat, en la mesura que actualitzen l'estudi publicat a la *Revista* ara fa un any i mig.

Els quatre textos tenen un origen diferent. Els dos primers corresponen a col·laboracions en diaris, el tercer a un treball breu publicat en un butlletí, i el quart és el text d'un parlament. En el cas dels textos que ja han estat publicats (els tres primers), reproduïxo fidelment l'original, i només en alguna ocasió, que adverteixo en l'encapçalament de cada text, hi faig alguna rectificació molt lleu. Destinats a públics diversos, aquests textos reiteren inevitablement alguna de les qüestions tractades. Tanmateix, cada text aporta coses originals que en justifiquen la reproducció i que fan que es complementin.

La publicació d'aquests textos té també la pruija de testimoniar una reivindicació de la societat catalana —la consecució d'un estatus adequat per a la llengua catalana al si de les institucions de la Unió Europea— que, malauradament, no ha estat encara, ni de bon tros, satisfeta.

* * *

El text «A la Unió Europea, el català se'ns esmuny» que reproduueixo tot seguit va ser publicat a la secció «Diàleg» del diari *Avui* del dia 10 de desembre de 2003. M'he permès fer-hi ara una correcció. En el text del diari, després d'explicar que, a partir de l'1 de maig de 2004, amb la incorporació de 10 nous estats membres, 9 noves llengües s'afegirien a les 11 llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió, s'hi va escolar l'error de parlar, a continuació, de 21 llengües oficials i de treball, quan, òbviament, les 9 llengües afegides a les 11 sumen 20 llengües. Ara, doncs, aprofito per esmenar el nombre 21, bo i substituïnt-lo pel nombre 20.

A LA UNIÓ EUROPEA, EL CATALÀ SE'NS ESMUNY

La Unió Europea compta actualment amb 11 llengües oficials i de treball, a les quals, a partir de l'1 de maig del 2004, se n'afegiran 9 més quan entri en vigor l'adhesió dels 10 nous Estats membres. Entre aquestes 20 llengües no hi figura la llengua catalana. Per què? Doncs perquè el criteri que invariablement ha prevalgut fins ara per determinar les llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió ha estat el d'atorgar aquesta condició a totes les llengües que tenen l'estatut de llengua oficial en el conjunt del territori d'un Estat membre. Per tant, les llengües que són oficials només en una part del territori d'un Estat membre, com succeeix amb el català, en queden al marge. Pel que fa al criteri general indicat, convé precisar que ha estat objecte, des de la primera ampliació comunitària, d'una modulació notable que consisteix en el següent: quan un Estat membre reconeix més d'una llengua oficial per al conjunt del seu territori i resulta que alguna d'elles, que és coneguda de forma generalitzada pels ciutadans d'aquest Estat, és ja, pel fet de ser oficial en un altre Estat membre, llengua oficial i de treball de les institucions comunitàries, les altres no adquireixen aquesta condició. Aquesta modulació és la que explica que les llengües irlandesa i luxemburguesa, tot i ser oficials en el conjunt d'Irlanda i de Luxemburg, respectivament, no hagin adquirit la condició de llengües oficials i de treball de les institucions.

Si hi parem esment, veurem que el criteri general i la modulació que l'acompanya assegurin que almenys una de les llengües oficials de la Unió coincideixi sempre amb una de les llengües oficials en qualsevol part del territori de les comunitats. Aquesta circumstància resulta cabdal, ja que és justament el fet que permet garantir formalment que les normes comunità-

ries directament aplicables o que produeixen un efecte directe siguin publicades al *Diari Oficial de la Unió Europea* de manera comprensible per a tots els ciutadans dels Estats membres, atès que hi ha edicions del *Diari* en cada una de les llengües oficials. Per consegüent, l'elevat nombre de llengües oficials no és ni un caprici ni és tampoc necessàriament el resulta d'una voluntat europea favorable al plurilingüisme; simplement és una exigència indispensable dels principis de la publicitat de les normes i de la seguretat jurídica. Una reducció de les llengües oficials obligaria els Estats afectats a traduir les disposicions i els actes destinats als seus ciutadans, cosa que suposaria un simple trasllat del cost de traducció, però amb el perjudici, afegit, de la manca de fiabilitat de les normes i el risc d'alterar, amb la dispersió dels centres de traducció, l'aplicació uniforme del dret comunitari. D'altra banda, difícilment els ciutadans podrien adreçar-se a les institucions en unes llengües oficials que els fossin desconegudes. En canvi, no hi ha cap impediment o dificultat de naturalesa jurídica per reduir, fins i tot dràsticament, les llengües de treball. És més, les institucions solen treballar *de facto* només en anglès, en francès i a voltes en alemany.

Aquest règim jurídico-lingüístic de les institucions de la Unió, que he exposat succintament, es complementa amb els règims singulars atribuïts a les llengües luxemburguesa i, sobretot, irlandesa, que són les llengües oficials en el conjunt d'un Estat membre que no adquireixen l'estatut de llengua oficial i de treball de la Unió. Aquests règims singulars —per cert que el de l'irlandès és un règim de quasi oficialitat—, crec que tenen una especial significació, atès que ja no són la conseqüència obligada d'una exigència jurídica sinó, i val la pena ressaltar-ho, el fruit d'una decisió destinada exclusivament a afavorir aquelles llengües i llurs parlants; a més, fan palesa la possibilitat d'obtenir estatuts lingüístics diferents de la condició de llengua oficial i de treball de les institucions, o, dit altrament, que el règim lingüístic de la Unió no té per què ser uniforme.

Pel que fa a la llengua catalana, el règim lingüístic que resulta de les regles apuntades està completament mancat de proporcionalitat i és ostentament injust. Així, mentre l'irlandès, amb uns 700.000 parlants, disposa a la Unió Europea d'un règim de quasi oficialitat, i el maltès, amb només uns 360.000 parlants, gaudirà de l'estatut de llengua oficial i de treball, el català, en canvi, malgrat que el parlen aproximadament uns 7 milions de persones —una xifra superior a la dels parlants de 8 de les 20 llengües que seran oficials i de treball—, no hi té reconegut cap mena d'estatut; en definitiva, és una llengua inexistent per a la Unió.

D'acord amb els tractats comunitaris, correspon al Consell, per unanimitat, fixar el règim lingüístic de les comunitats europees i de la Unió. En-

cara que el nombre de llengües oficials no es pot reduir per les raons aduïdes més amunt, res no impossibilita, en canvi, augmentar-les, com de fet així s'ha fet amb el maltès (que d'acord amb la regla tradicional no li correspondria ser llengua oficial de les institucions, en la mesura que ja ho és l'anglès, també llengua oficial a l'illa de Malta). De la mateixa manera que ha anul·lat per al maltès la modulació que fa anys havia introduït al criteri general, el Consell podria també modificar el criteri general a fi i efecte de reconèixer l'oficialitat d'altres llengües. ¿Per què l'irlandès i el maltès disposen d'un estatut tan important, tot i que jurídicament no és imprescindible i, en canvi, el català hi està totalment exclòs? En part, perquè aquelles dues llengües compten amb l'excusa que són oficials en el conjunt de l'Estat respectiu, però, sobretot, perquè Irlanda i Malta se n'han preocupat, una actitud favorable que mai no hem pogut apreciar en el govern espanyol, el qual es nega sistemàticament a negociar un estatut per al català, o per al galleg o l'èuscar.

La manca de l'oficialitat al si de la Unió té la conseqüència greu que el català no pot utilitzar-se a les institucions i organismes comunitaris, però té encara conseqüències més feixugues a Catalunya mateix, vist que el dret comunitari derivat, en distingir sovint entre les llengües oficials i les no oficials de la Unió, arriba, per exemple, a derogar l'oficialitat del català per a determinats procediments instruïts per l'Administració de la Generalitat, o fa impossible obligar a etiquetar en català els productes alimentaris que es comercialitzen a Catalunya o les indicacions dels paquets de tabac mentre, contràriament, permet imposar-hi les llengües oficials de la Unió.

Crec que amb l'adhesió dels 10 Estats membres i amb l'elaboració de la Constitució Europea s'imposava una reconsideració del règim lingüístic de la Unió per fer-lo més equitatiu. Lluny d'això, el tractat d'adhesió dels nous membres encara el farà comparativament més inic en reconèixer el maltès. Per la seva banda, la versió actual del projecte de Constitució Europea no fa res més que confirmar les 20 llengües oficials i el particular règim de l'irlandès, a la vegada que proclama que la Unió respecta la diversitat lingüística.

Sembla que la darrera oportunitat per incloure el català a la Constitució Europea, que tot fa pensar que serà la cimera d'aquest cap de setmana a Brussel·les, se'ns esmuny, i això que tècnicament no hi ha cap dificultat per fer-ho: n'hi hauria prou addicionant-li un protocol que atorgués al català l'estatut de llengua oficial o un estatut singular com la quasi oficialitat de l'irlandès.*

* En realitat, si es tractava de l'oficialitat, aquest Protocol hauria hagut de preveure la

Recordo que fa 25 anys maldàvem perquè el català tingués un reconeixement acceptable a la Constitució espanyola i, tot i les mancances, l'estatut obtingut ha fet possible la subsistència del català. Crec que amb la Constitució Europea també ens hi juguem molt en relació amb l'esdevenidor del català. Per això, em sembla particularment greu que en quedi exclòs, malgrat que res no impedeix que el Consell pugui atorgar-li un estatut en el futur. Una bella frase de Tucídides encapçala el projecte de Constitució. Diu així: "La nostra Constitució [...] s'anomena democràcia perquè el poder no està en mans d'una minoria, sinó del nombre més gran". Jo participo de la idea d'aquesta frase. Tanmateix, caldria recordar que avui les democràcies només ho són de veritat si respecten proporcionadament el dret de les minories (i no tan minories).

* * *

modificació dels dos Reglaments núm. 1 del Consell, de 15 d'abril de 1958, en el sentit d'afegir el català a les 20 llengües oficials i de treball enumerades a l'article primer dels Reglaments. [Nota de l'autor.]

El text «El catalán en Europa, asignatura pendiente», que ve a continuació, el vaig lliurar, per ser publicat al diari *La Vanguardia*, el dia 23 de desembre de 2003 i va sortir a la secció «Opinió» del diari el 7 de febrer de 2004. En relació amb el text publicat, hi he introduït dos canvis. L'expressió de la primera frase, “*a la Comunidad Europea*”, l'he modificada per l'expressió, en plural, “*a las Comunidades Europeas*”, que era la que figurava en el meu text original i que em sembla més exacta. L'altra variació consisteix a substituir “(tv3)” per “(tvc)”. tvc, encara que menys coneguda o popular, és la sigla que escau millor en el context de l'article, atès que comprèn el conjunt de la televisió pública gestionada directament per la Generalitat de Catalunya.

EL CATALÁN EN EUROPA, ASIGNATURA PENDIENTE

Desde la adhesión de España, en 1986, a las Comunidades Europeas, la petición de que la lengua catalana sea oficial de las instituciones comunitarias ha sido una constante. Basta recordar las peticiones de los parlamentos de Catalunya y de las islas Baleares, de los años 1988 y 1989, respectivamente, reiteradas, por cierto, en fecha reciente, o las propuestas de la Convención Catalana para el debate sobre el futuro de la Unión Europea.

Quizás algunos pensarán que es ésta una petición superflua y caprichosa, habida cuenta que los ciudadanos catalanohablantes están en condiciones de comprender las normas y los actos comunitarios que puedan afectarles, al redactarse estos en lengua castellana, que es oficial y de trabajo de las instituciones de la Unión Europea, y que conocen sin duda dado el mandato constitucional.

Sin embargo, nada más lejos de la realidad, puesto que son muchas las razones, y algunas de gran calado, que justifican la pretensión de la oficialidad del catalán. Por de pronto, un dato obvio que no debe desdeñarse: el elevado número de ciudadanos catalanohablantes (alrededor de los 7 millones). Junto al dato numérico, hay que recordar la circunstancia de que se trata de una lengua europea milenaria, que cuenta hoy con gran vitalidad y que históricamente ha sido vehículo de una vasta cultura por toda la zona mediterránea. Si estos motivos serían ya suficientes para avalar un estatuto jurídico para el catalán en el marco europeo, cabe todavía argüir otros que confirman la idoneidad de aquella reivindicación. Y es que negarle la oficialidad no implica sólo apearlo del uso institucional, de por sí ya trascen-

dente, sino que además entraña dificultar severamente su uso en muchos sectores cotidianos que se revelan capitales para su preservación y normalización. Veamos algunos ejemplos que lo corroboran.

El ámbito del etiquetado de los productos alimenticios es paradigmático. Así, el derecho comunitario impide que pueda obligarse a etiquetar dichos productos en catalán mientras, en cambio, autoriza a los estados a imponer cualesquiera de las lenguas oficiales de la Unión. En cuanto a las indicaciones de los paquetes de cigarrillos, por citar otro ejemplo, el derecho comunitario impone las lenguas que son oficiales en el conjunto de los estados, pero no las lenguas regionales oficiales. Gracias a esta normativa europea, España ha dictado sendos reales decretos que obligan a utilizar el castellano en el etiquetado de los productos mencionados. El resultado no puede ser otro, en el mejor de los casos, que el uso testimonial del catalán en estos ámbitos, como así sucede.

Otro efecto nocivo para el catalán consiste en que el derecho comunitario llega incluso a derogar parcialmente su oficialidad en Catalunya para determinados procedimientos instruidos por la Administración de la Generalitat. Así ocurre cuando en razón del reparto competencial corresponde a la Administración catalana tramitar y resolver procedimientos que han sido regulados por una norma europea que exige el uso de una de las lenguas oficiales de la Unión, impidiendo el empleo del catalán.

También la distinción entre lenguas oficiales (a las que se adiciona el irlandés y el luxemburgués) y no oficiales de la Unión excluye el catalán de numerosos programas lingüísticos comunitarios, en particular de los programas destinados al aprendizaje y perfeccionamiento de idiomas, ignorando que la lengua catalana se utiliza habitualmente en la enseñanza en Catalunya.

Recordemos todavía, para terminar y sin ánimo exhaustivo, que la libertad de comercio percibe la diversidad lingüística como un obstáculo que dificulta los intercambios de bienes y de servicios, y que el Tribunal de Justicia de las Comunidades Europeas debe ponderar de vez en cuando si determinados requisitos lingüísticos contravienen o no las libertades comunitarias. Pues bien, importa destacar que las lenguas que carecen de un estatuto europeo sufren el riesgo de una ponderación más severa. Por cierto, este tipo de riesgo se cierne sobre otras esferas. Por citar una sola: si llega la hora de discernir sobre la compatibilidad del sistema de financiación mixto de nuestra televisión pública (rvc) y el derecho europeo de la competencia, ¿no influiría más favorablemente en el ánimo de las autoridades europeas la circunstancia de que el catalán contara con un estatuto jurídico a escala europea? Téngase en cuenta que la misión de servicio público

de la televisión catalana se sustenta, en buena medida, en el hecho de su función de preservación del catalán.

Creo que cuanto antecede justifica y urge el reconocimiento explícito del catalán en Europa. La ampliación de la Unión y la elaboración de la Constitución para Europa era un momento propicio para revisar el régimen lingüístico de la Unión, excesivamente desproporcionado. La única innovación que el proyecto de Constitución europea introduce consiste en hacer efectiva la proclamación, contenida en la Carta de los Derechos Fundamentales, de que la Unión respeta la diversidad lingüística, y cuyos efectos serán influir en la ponderación del Tribunal de Justicia antes mencionada y favorecer alguna acción comunitaria de promoción del plurilingüismo. Mientras el Gobierno español no lo solicite, ningún estatuto obtendrá el catalán. Una muestra más del escaso respeto y aprecio que le merece la lengua catalana.

* * *

Aquest tercer text, titulat «De l'ampliació de la Unió Europea i la llengua catalana», va sortir publicat en el número del primer trimestre del 2004 del butlletí *L'Ampliació. Butlletí sobre l'ampliació de la Unió Europea*, editat pel Patronat Català Pro Europa. Les dues úniques variacions respecte del text publicat al butlletí consisteixen en la cursiva que destaca, ara també, la llengua polonesa a la nota a peu de pàgina —cursiva que era a l'original i que els follets de la impremta van fer desaparèixer— i la circumstància que la nota a peu de pàgina ha passat a ser la número 1 (a l'original, la nota número 1, ara suprimida, recollia crèdits de l'autor).

DE L'AMPLIACIÓ DE LA UNIÓ EUROPEA I LA LLENGUA CATALANA

Entre les moltes novetats que acompanyen l'ampliació de la Unió Europea que, d'acord amb el Tractat d'adhesió signat a Atenes el passat 16 d'abril de 2003, han d'entrar en vigor el dia 1 de maig, hi ha l'augment considerable de llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió: d'una Unió de quinze estats membres i onze llengües oficials i de treball pasarem a una Unió de vint-i-cinc estats membres i vint llengües oficials i de treball.¹

En realitat, tot i l'espectacularitat de les dades numèriques (les llengües oficials i de treball gairebé es doblaran), el canvi lingüístic que introdueix l'eixamplament de la Unió cap a l'est d'Europa és un canvi merament quantitatiu, però no qualitatiu. De fet, el règim juridicolingüístic tradicional de les Comunitats i de la Unió no sofreix cap alteració, llevat de la que esmentaré de seguida, de caràcter més aviat circumstancial, que permet el reconeixement de la llengua maltesa. En definitiva, el criteri que ha seguit l'Acta relativa a les condicions d'adhesió i a les adaptacions dels tractats a l'hora de determinar les noves llengües oficials i de treball de les institucions ha estat, doncs, el mateix que el Consell havia ja aplicat a l'inici de les

1. Aquestes vint llengües oficials i de treball seran les següents: el castellà, el *txec*, el danès, l'alemany, l'estonià, el grec, l'anglès, el francès, l'italià, el *letó*, el *lituà*, l'hongarès, el *maltès*, el neerlandès, el *polonès*, el portuguès, l'eslovac, l'eslovè, el finès i el suec (vegeu la redacció que l'annex II de l'Acta relativa a les condicions d'adhesió a la Unió Europea dels deu nous estats membres dona a l'article 1 dels dos Reglaments núm. 1, de 15 d'abril de 1958). Les llengües que he destacat en cursiva són les que esdevindran oficials i de treball a partir de l'1 de maig.

Comunitats i, sistemàticament, en totes i cada una de les successives ampliacions. Aquest criteri, que en el preàmbul expliciten parcialment els dos Reglaments núm. 1, de 15 d'abril de 1958, pels quals es fixa, respectivament, el règim lingüístic de la Comunitat Econòmica Europea (avui Comunitat Europea) i el de la Comunitat Europea de l'Energia Atòmica, i que és possible inferir de la pràctica seguida en cada ampliació, podem formular-lo de la manera següent: *totes les llengües que tenen un estatus de llengua oficial en el conjunt del territori d'un estat membre, o al si de les institucions centrals d'un estat membre, sense compartir-lo amb una altra llengua adquireixen la condició de llengua oficial i de treball de les institucions comunitàries*. Criteri general, aquest, al qual cal encara afegir-li la modulació següent: *quan un estat membre reconeix més d'una llengua oficial per al conjunt del seu territori (o en les seves institucions centrals) i resulta que alguna d'elles és ja, pel fet de ser-ho en un altre estat membre, llengua oficial i de treball de les institucions comunitàries, les altres no adquireixen aquesta condició*. És aquesta modulació, per cert mai explicitada, la que resulta del no reconeixement de l'irlandès i del luxemburguès, llengües oficials al conjunt d'Irlanda i de Luxemburg, que, respectivament, comparteixen l'oficialitat amb l'anglès, i amb el francès i l'alemany. I és justament la no aplicació de la modulació esmentada, a fi i efecte de permetre el reconeixement del maltès —llengua que a Malta comparteix l'oficialitat amb l'anglès—, l'única alteració que s'introdueix al règim lingüístic aprofitant l'ampliació de la Unió Europea.

Les llengües oficials i de treball ho són de les institucions i, per extensió, ho són del Comitè Econòmic i Social, del Comitè de les Regions i del Defensor del Poble europeu. En canvi, els altres organismes i agències no estan necessàriament vinculats pel règim lingüístic de les institucions i, a voltes, se'ls atorga un règim lingüístic específic, com és el cas del Banc Central Europeu, que compta amb una única llengua de treball, l'anglès, o de l'Oficina d'Harmonització del Mercat Interior, que privilegia cinc llengües: l'anglès, el francès, l'alemany, l'italià i l'espanyol.

El règim lingüístic comunitari es complementa amb els estatus singulars atorgats a l'irlandès i al luxemburguès, les dues llengües oficials en el conjunt d'un estat que no han adquirit la condició de llengües oficials de la Unió. L'estatus de l'irlandès consisteix en un règim de quasi oficialitat. En concret, tenen valor autèntic les versions dels tractats comunitaris i dels reglaments de procediment del Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees i del Tribunal de Primera Instància en llengua irlandesa; s'han editat esporàdicament exemplars del *Diari Oficial de les Comunitats Europees* (avui *Diari Oficial de la Unió Europea*) en llengua irlandesa per reproduir-

hi les versions en irlandès de les disposicions el text en irlandès de les quals és igualment autèntic dins l'ordenament jurídic comunitari; l'irlandès és, igual que les llengües oficials, llengua de procediment dels dos Tribunals esmentats; la llengua irlandesa és incorporada automàticament en els programes lingüístics de la Unió i, finalment, els ciutadans europeus poden adreçar-se per escrit en irlandès a les institucions de la Unió (el Parlament Europeu, el Consell, la Comissió, el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees i el Tribunal de Comptes), al Defensor del Poble europeu, al Comitè Econòmic i Social i al Comitè de les Regions, i poden rebre'n la resposta en llengua irlandesa. Aquest darrer reconeixement, que fa de l'irlandès una llengua quasi oficial, li ha estat atorgat recentment, l'any 1998, per mitjà del Tractat d'Amsterdam. L'estatus del luxemburguès és, en canvi, molt més migrat, atès que consisteix tan sols en la incorporació automàtica en els programes lingüístics de la Unió.

La veritat és que el règim lingüístic que resulta de les regles esmentades és desmesurat, desproporcionat i, alhora, injust. Excepció feta del maltès, l'oficialitat de les altres dinou llengües és certament necessària, atès que fa possible formalment que les normes comunitàries directament aplicables o que produeixen un efecte directe puguin ser compreses pels ciutadans europeus. Una reducció de les llengües oficials, per exemple, obligaria els estats afectats a traduir les disposicions i els actes destinats als seus ciutadans, cosa que comportaria un mer trasllat del cost de traducció amb l'afegit, però, de la manca de fiabilitat i el risc consegüent d'alterar l'aplicació uniforme del dret comunitari. En canvi, una reducció *de iure* de les llengües de treball sembla del tot imprescindible, segons confirma la reducció *de facto* que acompanya la pràctica diària de les institucions. Per això diem que el règim lingüístic és desmesurat. Però, a més, és desproporcionat i injust. De fet, en queden fora llengües que compten amb més (o molts més) parlants, que gaudeixen de més vitalitat i que són i han estat un vehicle rellevant de transmissió cultural. Això és el que succeeix paradigmàticament amb la llengua catalana, que no disposa de cap estatus al si de la Unió Europea, malgrat, per exemple, tenir un nombre de parlants superior al de dues de les onze llengües que ara són oficials, i superior o molt superior al de sis de les nou llengües que, arran de l'ampliació, seran oficials a partir de l'1 de maig que ve; i també molt superior, per cert, al nombre de parlants de l'irlandès i del luxemburguès, que segons hem vist es beneficien d'un estatus particular, tot i no ser ja jurídicament imprescindible el seu reconeixement.

L'exclusió del català no és només injusta per les raons quantitatives i qualitatives apuntades, sinó també per les greus conseqüències que arrossega. Aquestes conseqüències no consisteixen únicament en el fet que els

ciutadans catalanoparlants tinguin negat el dret a utilitzar el català a l'hora d'adreçar-se a les institucions i els organismes europeus i de ser correspostos en aquesta llengua, la qual cosa ja és prou rellevant, sinó també, en tot un seguit d'efectes nefastos que repercuteixen directament dins de Catalunya. Així, el dret comunitari arriba a derogar parcialment l'oficialitat del català a Catalunya en determinats procediments instruïts per l'administració de la Generalitat. Això succeeix quan correspon a l'administració catalana trametre i resoldre procediments que han estat regulats per una norma europea que exigeix l'ús d'una de les llengües oficials de la Unió. O, per citar un altre exemple d'efecte nociu intern, el dret comunitari autoritza els estats membres a imposar en l'etiquetatge dels productes alimentaris qualsevol de les llengües oficials de la Unió, cosa que impedeix que la legislació lingüística catalana pugui obligar a utilitzar-hi el català. En el cas dels advertiments dels paquets de cigarretes s'arriba al mateix resultat, atès que el dret comunitari només permet imposar-hi les llengües que són oficials en el conjunt dels estats, però no les llengües regionals oficials. Tot això explica que, en canvi, la legislació espanyola obligui a utilitzar el castellà en l'etiquetatge dels productes esmentats. A voltes, l'efecte nociu intern no és directe, sinó indirecta, com ocorre en el cas de l'exclusió del català dels programes lingüístics de la Unió Europea.

Considero que el caràcter desmesurat, desproporcionat i injust del règim lingüístic de la Unió feia imprescindible revisar-lo bo i aprofitant l'adhesió dels deu nous membres i l'elaboració de la Constitució per a Europa. Tanmateix, res d'això s'ha fet. Tot al contrari, com ja he dit, en l'adhesió dels nous membres s'han aplicat els criteris del règim lingüístic tradicional amb la sola excepció, ja indicada, del cas del maltès (que encara fa més desproporcionat i injust el model). Tampoc el projecte de Tractat que estableix una Constitució per a Europa no introdueix cap modificació als criteris vigents. És més, el que fa és confirmar-los implícitament. L'article IV-10 reprèn, bo i recollint les nou noves llengües oficials i de treball, la clàusula habitual que es troba en els tractats de dret primari que diu que els textos del Tractat en les llengües oficials més l'irlandès són igualment autèntics. L'article III-339, semblantment al que disposa l'article 290 del Tractat constitutiu de la Comunitat Europea (Tractat CE), atribueix al Consell la competència de fixar, per unanimitat, el règim lingüístic de les institucions de la Unió. De la combinació dels articles 8, paràgraf 2, i III-12 surt un precepte gairebé idèntic al contingut al paràgraf tercer de l'article 21 del Tractat CE d'acord amb el qual els ciutadans tenen el dret (ara es diu expressament que és un dret) d'adreçar-se a les institucions i a determinats organismes en les llengües oficials i en irlandès i de rebre'n una resposta en

la mateixa llengua. Les dues innovacions que el projecte de Constitució per a Europa introdueix consisteixen, d'una banda, a fer efectiva la proclamació, ja continguda en la Carta dels drets fonamentals, segons la qual la Unió ha de respectar la diversitat lingüística, i els efectes de la qual seran, sobretot, influir en el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees quan hagi de ponderar la compatibilitat entre els requisits lingüístics interns i les llibertats comunitàries. La segona innovació la trobem a l'article 3 del projecte quan, en enumerar els objectius de la Unió, hi incorpora, entre d'altres, el respecte de la diversitat lingüística. Allò que està per veure és fins a quin punt aquest precepte habilita la Unió per exercir competències en matèria lingüística, atès que el projecte de Tractat no li atribueix després mitjans d'acció concrets en aquesta matèria. Tanmateix, l'article 3 pot afavorir l'adopció d'alguna acció comunitària de promoció del plurilingüisme.

Sense menystenir les dues novetats indicades, és evident que el projecte de Constitució no aporta cap canvi substantiu al règim lingüístic de la Unió, que precisament queda confirmat. És una llàstima, i és lamentable, que no s'hagi aprofitat l'ampliació, o que no s'aprofiti l'elaboració de la Constitució per a Europa, per remodelar el règim lingüístic de la Unió, que, com he apuntat sumàriament, és desmesurat, desproporcionat i injust.

Pel que fa al català, fóra hipòcrita afirmar que no se'l pot reconèixer amb l'argument que les despeses lingüístiques comunitàries augmentarien excessivament. Fóra hipòcrita, perquè, en data recent, concretament l'any 1998, va millorar-se substancialment l'estatus de l'irlandès, com ja he recordat, i, amb l'ampliació, s'atorga al maltès la condició de llengua oficial i de treball, malgrat no ser cap d'aquests dos reconeixements imprescindibles per garantir la comprensió del dret comunitari i garantir la seguretat jurídica dels ciutadans europeus. Si aquests reconeixements lloables des del punt de vista del plurilingüisme han estat possibles tot i la feblesa del nombre de parlants d'aquestes dues llengües (uns 700.000, l'irlandès; uns 360.000, el maltès), per què no atribuir un estatus per a la llengua catalana, parlada per més de sis milions de ciutadans? La iniquitat és manifesta.

Que el català tingui algun tipus de reconeixement dins la Unió, i el mateix podem dir per al gallec i l'euscar, depèn fonamentalment del Govern espanyol, que és qui, en principi, ho ha de proposar al Consell, institució a qui correspon fixar, per unanimitat, el règim lingüístic de les institucions de la Unió. Si l'irlandès ha obtingut un estatus més complet, i al maltès li ha estat atorgada la condició de llengua oficial i de treball, és perquè Irlanda i Malta se n'han preocupat i ho han defensat. Ara com ara, no hi ha cap símptoma que faci pensar que el Govern espanyol tingui la intenció de proposar i defensar un estatus per a la llengua catalana, tot i les greus conse-

qüències que, com hem pogut veure, es deriven de l'exclusió a què està sotmesa. Es tracta d'un menysteniment que no té res a veure amb l'especial respecte i protecció de què han de ser objecte, segons proclama l'article 3 de la Constitució espanyola, les llengües espanyoles. El català dins la Unió Europea és encara un assumpte pendent que, vistos els efectes funestos que provoca la manca de reconeixement, urgeix dreçar.

* * *

Dins el període que va entre el text que acabem de reproduir i el que ara transcriurem van tenir lloc, concretament el dia 14 de març, a l'Estat espanyol, les eleccions generals que van donar la victòria al Partido Socialista Obrero Español, provocant l'alternança en el Govern estatal i el pas del Partido Popular a l'oposició. El tarannà més receptiu del nou Govern espanyol respecte de la qüestió de la llengua catalana a la Unió Europea, i el compromís de maldar pel reconeixement del català en el Projecte de tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, bo i aprofitant els treballs de la Conferència Intergovernamental, van fer créixer l'esperança en l'obtenció d'un estatus per al català al si de la Unió Europea. Dins aquest nou context, a Catalunya emergeix amb força la demanda que, almenys, la llengua catalana sigui incorporada expressament entre les llengües enumerades a l'article IV-10 del Projecte de tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, que són les llengües que disposen d'una versió autèntica del Tractat. És en aquest marc que cal situar el quart i darrer text que reuneixo en aquesta nota.

El quart text duu el títol «El necessari reconeixement de la llengua catalana a la Unió Europea», i correspon al parlament pronunciat, per invitació de la Junta Directiva d'Òmnium Cultural, el dia 8 de juny de 2004, al Palau de la Música Catalana, dins de l'acte de proclamació del 36è Premi d'Honor de les Lletres Catalanes 2004. Per més fidelitat al text llegit aleshores, he mantingut les salutacions protocol·làries del començament i del final del parlament. La importància de la inclusió de la llengua catalana en la llista de llengües de l'article IV-10 del Projecte de tractat pel qual s'estableix una Constitució per a Europa, que és el fil conductor del parlament, ja l'havia destacada en un article publicat a la secció «Diàleg» del diari *Avui* del dia 15 de maig de 2004, que portava el títol expressiu «IV-10: una sendera del català cap a Europa». He decidit no incloure l'article en aquesta nota, per tal de no fer-la massa feixuga. Per cert, en aquest article hi va aparèixer una errada numèrica, imputable al diari, que va ser corregida a l'edició del dia 18 de maig (p. 5), amb la fe d'errades següent: «on deia “allò que és inexcusable és la incorporació del català junt amb les 24 llengües mencionades a l'article IV-10” havia de dir “les 21 llengües mencionades”».

EL NECESSARI RECONeixEMENT DE LA LLENGUA CATALANA A LA UNIÓ EUROPEA

Molt Honorable President de la Generalitat de Catalunya
Honorables Consellers
Digníssimes autoritats
Senyores
Senyors

El projecte de Tractat pel qual s'institueix una Constitució per a Europa referma l'actual règim lingüístic de la Unió Europea. Així, tindran valor autèntic les versions del text de la Constitució redactades en les llengües oficials i de treball de les institucions de la Unió, i en irlandès, llengua que disposa d'un estatus d'idioma quasi oficial, cosa que no és cap novetat perquè, de valor autèntic en aquestes llengües, ja en tenien els Tractats comunitaris adoptats fins ara. També com fins ara, la determinació del règim lingüístic de les institucions i, per consegüent, la fixació de les llengües oficials i de treball correspondrà d'acordar-les al Consell, per unanimitat. I, tercer, els ciutadans de la Unió gaudiran del dret (ara es diu expressament que és un dret) d'adreçar-se a les institucions i a determinats organismes en qualsevol de les llengües en què el text de la Constitució és autèntic (o sigui, en les vint llengües oficials de les institucions de la Unió i en irlandès) i de rebre'n una resposta en la mateixa llengua. Aquest dret tampoc no és cap novetat, perquè ja l'havia consagrat l'any 1998 el Tractat d'Amsterdam. Fet i fet, doncs, el projecte de Constitució consolida el règim lingüístic vigent.

Pel que fa al català, com que no gaudeix, ni ha gaudit, d'un estatus institucional dins de la Unió Europea —el català no forma part de les vint llengües oficials i de treball, i les versions en llengua catalana dels Tractats comunitaris estan mancades de valor autèntic—, el projecte de Constitució no fa sinó reblar el bandejament a què es troba sotmès pel dret comunitari.

Aquesta manca d'estatus del català al si de la Unió no solament fa que quedi descauclat de tot ús institucional, sinó que, de retruc, comporta altres efectes perniciosos: el català és exclòs sistemàticament dels programes lingüístics comunitaris rellevants; veu dificultat severament l'ús en determinats sectors i activitats, com ara l'etiquetatge dels productes alimentaris; i, fins i tot, és objecte de derogacions parcials de l'oficialitat a Catalunya. Això darrer és el que succeeix amb alguns procediments administratius comunitaris, quan resulta que correspon instruir-los a la Generalitat.

La situació és, doncs, lamentable i del tot injusta. Per començar a po-

sar-hi remei és imprescindible que la Constitució per a Europa incorpori la llengua catalana a l'article IV-10, al costat de les vint-i-una enumerades ara, que, recordem-ho, són les llengües en les quals el text de la Constitució tindrà valor autèntic. La incorporació del català a la llista de l'article IV-10 generaria uns efectes jurídics rellevants, a més de poder invocar la versió catalana de la Constitució davant dels tribunals de justícia. Un seria que els ciutadans de la Unió tindrien el dret d'adreçar-se a les institucions i a determinats organismes comunitaris en llengua catalana i el dret de rebre'n una resposta en aquesta llengua. Un altre fóra que, essent el català una de les llengües de la Constitució, encara faria més absurda la vergonyosa exclusió dels programes lingüístics de la Unió, cosa que afavoriria la rectificació. Recordem que avui alguns d'aquests programes poden acollir fins i tot llengües d'Estats que no són membres de la Unió i que, per més escàndol, tenen un nombre de parlants molt inferior al dels parlants de la llengua catalana. Aquest és el cas del noruec i de l'islandès. ¿Com és que la Unió premia el noruec, quan Noruega ha rebutjat explícitament dues vegades esdevenir membre de la Unió, i, per contra, menysté el català, malgrat la vocació europeïsta que Catalunya ha manifestat tothora? Heus ací un absurd més del règim lingüístic comunitari, que cal redreçar.

La incorporació de la llengua catalana a l'article IV-10 resulta, doncs, del tot inexcusable. No hi ha cap raó jurídica o econòmica que ho faci difícil o impossible. El mateix Tribunal de Primera Instància europeu va reconèixer l'any 2001 la possibilitat d'establir "règims lingüístics divergents", cosa que l'any passat va confirmar el Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees. Per tant, res no impedeix que la Unió modifiqui o introdueixi excepcions al criteri mantingut fins ara, que arrela en la idea de l'Estat-nació, de reconèixer només les llengües que són oficials en el conjunt del territori dels Estats membres. Un criteri, aquest, que cal completar amb altres criteris. Perquè, ¿quin sentit té ignorar del tot una llengua, la catalana, que compta amb més de 7 milions de parlants, i fer oficial i de treball de les institucions una llengua, el maltès, que només en té 360.000, quan a Malta hi és també oficial l'anglès, i resulta que no es disposa dels traductors qualificats de maltès que reclama l'oficialitat? No pretenc aquí qüestionar l'oficialitat del maltès, sinó posar en relleu la iniquitat que representa no reconèixer un estatus per al català.

Tampoc no és vàlida l'excusa econòmica. El cost de les traduccions seria gairebé insignificant, vist que a les institucions ja hi ha un nombre elevat de traductors catalanoparlants que probablement podrien atendre una part de la feina. I encara, el volum de traduccions seria molt modest, perquè el reconeixement que ara es proposa per al català no implica la traduc-

ció de les disposicions comunitàries, ni de la majoria d'actes, com tampoc la de la documentació interna, ni de les sentències, que és allò que en tot cas representaria veritablement un cost econòmic significatiu.

Val la pena recordar que l'estatus que derivaria d'incorporar la llengua catalana a l'article IV-10 no priva que el català pugui obtenir, més endavant, un estatus similar al de la llengua irlandesa, que és superior, o, fins i tot, la condició de llengua oficial de les institucions, reconeixements que correspon d'establir al Consell i que són els que crec que millor pertoenen, per raons de demografia, de gruix cultural i de rellevància històrica, a la llengua catalana.

En tot cas, demanar que el català estigui entre les llengües esmentades expressament a l'article IV-10 no és cap caprici. Allò que és un caprici, una arbitrarietat, és precisament el règim lingüístic comunitari vigent, és aquesta exclusió sistemàtica de la llengua catalana, mancada de tota proporció: un règim que ignora de soca-rel el català, malgrat tenir més parlants que vuit de les vint llengües oficials i de treball i malgrat tenir-ne també molts més que l'irlandès, que gaudeix d'un règim de quasi oficialitat.

La presidència irlandesa ha proposat un afegitó a l'article IV-10 que preveu que la Constitució per a Europa podrà traduir-se a aquelles llengües que determinin els Estats membres entre les llengües que siguin oficials en la totalitat o en una part del seu territori, i que una còpia certificada d'aquestes traduccions serà dipositada en els arxius del Consell.

La proposta irlandesa no resol cap de les qüestions plantejades. La hipotètica versió en llengua catalana de la Constitució que es redactés en virtut d'aquesta proposta no tindria valor autèntic, tot i la remissió prevista als arxius del Consell. Amb la proposta irlandesa s'esvaeix el dret dels ciutadans de la Unió d'adreçar-se a les institucions i a determinats organismes en català i de rebre'n una resposta en aquesta llengua. I aquesta proposta tampoc no garanteix la incorporació del català als programes lingüístics de la Unió. Tot comptat, la proposta irlandesa no confereix cap estatus per al català.

¿Seran capaços el Govern espanyol, i la Unió Europea en darrer terme, d'atorgar al català almenys un estatus tan simple com el que deriva d'incorporar-lo en la llista de llengües de l'article IV-10 del projecte de Constitució?

Vull cloure aquest breu parlament amb unes paraules que ja he utilitzat en alguna altra ocasió i que ara escau de tornar a recordar. Una bella frase de Tucídides encapçala el preàmbul del projecte de Constitució. "La nostra Constitució [...] —diu— s'anomena democràcia perquè el poder no es troba en mans d'una minoria, sinó del nombre més gran". Jo compartei-

xo plenament la idea d'aquesta frase. Sinó que... caldria recordar que avui les democràcies només ho són de debò si respecten proporcionadament el dret de les minories (i no tan minories!).

Moltes gràcies.